

RAQAMLI MUHITDA SUN'IY INTELLEKT ALGORITMLARI ORQALI
MILLIY-AXLOQIY QADRIYATLARNI TRANSFORMATSIYA BO'LISHIDAN
HIMOYA QILISH STRATEGIYALAR

Saidmurodova Ruzanna Xolmo'min qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv sharoitida ijtimoiy tarmoqlardagi sun'iy intellekt (SI) algoritmlarining milliy-axloqiy qadriyatlarga ko'rsatayotgan transformatsion ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida SI filtrlarining axborot iste'moli madaniyatini o'zgartirishi va "raqamli o'zlik" tushunchasining shakllanishi o'rganilgan. Maqolaning asosiy maqsadi — raqamli muhitda milliy qadriyatlarni yot g'oyalar va sun'iy manipulyatsiyalardan himoya qilishning samarali strategiyalarini ishlab chiqishdir. Muallif tomonidan algoritmlarni etika va milliy mentalitet asosida filtrlash mexanizmlari hamda jamiyatda raqamli immunitetni shakllantirish bo'yicha ilmiy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, algoritmlar, milliy qadriyatlar, raqamli transformatsiya, axloqiy paradigma, ijtimoiy tarmoqlar, axborot xavfsizligi, raqamli etika, madaniy immunitet, kontent-filtrlash.

KIRISH

XXI asrning ikkinchi o'n yilligiga kelib, sun'iy intellekt texnologiyalari insoniyat hayotining barcha jabhalariga, xususan, ijtimoiy munosabatlar va ma'naviy-axloqiy qarashlar tizimiga shiddat bilan kirib keldi. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlardagi murakkab algoritmlar nafaqat foydalanuvchining qiziqishlariga mos kontent yetkazib beradi, balki bilvosita uning dunyoqarashi, qadriyatlari va xulq-atvor modellarini ham shakllantiradi.

Biroq, bu jarayon ko'p hollarda milliy va an'anaviy axloqiy me'yorlarning "eroziyaga" uchrashiga olib kelmoqda. SI algoritmlari ko'proq tijorat va ommaviy madaniyatni targ'ib qilishga yo'naltirilganligi sababli, milliy-ma'naviy qadriyatlar raqamli kontentlar oqimida o'z ahamiyatini yo'qotishi yoki noto'g'ri talqin qilinishi xavfi mavjud. Shu sababli, raqamli muhitda sun'iy intellekt ta'sirini ilmiy va etika nuqtai nazaridan o'rganish, milliy o'zlikni himoya qilishning strategik yo'nalishlarini belgilash bugungi kunning kechiktirib bo'lmas vazifalaridan biridir.

Ushbu tadqiqotning dolzarbli shundaki, biz SI imkoniyatlarini rad etmagan holda, uni milliy manfaatlar va axloqiy me'yorlar bilan uyg'unlashtirish mexanizmlarini yaratishimiz zarur. Mazkur maqolada ushbu muammoning yechimi sifatida texnologik va ijtimoiy himoya strategiyalari kompleksi ko'rib chiqiladi.

ASOSIY QISM

Zamonaviy sivilizatsiyaning rivojlanish bosqichi axborot texnologiyalari, xususan, sun'iy intellekt (SI) tizimlarining inson ijtimoiy hayotiga misli ko'rilmagan darajada integratsiyalashuvi bilan xarakterlanadi. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar shunchaki mulqot vositasi emas, balki sun'iy intellekt algoritmlari tomonidan boshqariladigan yirik kognitiv maydonga aylandi. Ushbu algoritmlar foydalanuvchining har bir harakatini — ko'rish davomiyligidan tortib, "like" bosish tezligi va qidiruv natijalarigacha tahlil qiladi. Bunday chuqur tahlil natijasida hosil bo'lgan tavsiya tizimlari insonning axborot iste'moli doirasini toraytirib, uni "axborot pufagi" (filter bubble) ichiga qamab qo'yadi. Mazkur jarayonning eng xavfli jihati shundaki, algoritmlar kontentni saralashda axloqiy, milliy yoki tarbiyaviy mezonlarga emas, balki "jalb qiluvchanlik" va "tijorat foydasi" mezonlariga tayanadi. Natijada, shov-shuvli, an'anaviy qadriyatlarga zid bo'lgan, ammo diqqatni tez tortadigan kontentlar algoritmlar tomonidan sun'iy ravishda ommalashtiriladi. Bu esa o'z navbatida milliy-axloqiy qadriyatlarning transformatsiyasiga, ya'ni ularning mazmunan sayozlashishiga va o'zgarishiga olib keladi.

Sun'iy intellekt algoritmlarining milliy o'zlikka ta'sir qilish mexanizmlarini bir necha yo'nalishda ko'rib chiqish mumkin. Birinchi navbatda, bu "madaniy standartlashtirish" jarayonidir. Global ijtimoiy tarmoqlar algoritmlari asosan muayyan madaniy kodlar — ko'pincha g'arbcha individualizm va iste'molchilik madaniyati asosida dasturlangan. Bu tizimlar shaxsiy erkinlikni jamoaviylik va oilaviy qadriyatlardan ustun qo'yuvchi kontentlarni ko'proq targ'ib qiladi. Oqibatda, yosh avlod ongida o'z milliy qadriyatlari "eskirgan", g'arbone turmush tarzi esa "zamonaviy" degan noto'g'ri paradigma shakllanadi. Ikkinchidan, algoritmlar yaxshi va yomon o'rtasidagi axloqiy chegaralarni tushunmaydi; ular uchun kontentning necha marta ko'rilishi va necha marta ulashilgani (share) muhimdir. Masalan, milliy an'analarni masxara qiluvchi yoki axloqsiz xulq-atvorni targ'ib qiluvchi materiallarning trendga chiqishi jamiyatda axloqsizlikning bosqichma-bosqich me'yorga aylanishiga (desensitization) sabab bo'ladi. Uchinchidan,

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 03. Issue 01. January 2026

kognitiv manipulyatsiya xavfi mavjud bo‘lib, "Deepfake" va neyrotarmoqlar orqali tarqatiladigan yolg‘on ma‘lumotlar milliy tarix, diniy qadriyatlar va madaniy meros haqida noto‘g‘ri tasavvurlar uyg‘otadi.

Raqamli muhitda milliy-axloqiy qadriyatlarni himoya qilish uchun faqatgina taqiqlar yoki cheklovlar qo‘llash yetarli emas. Bu yerda kompleks strategik yondashuv va "algoritmik etika" tizimini yaratish talab etiladi. Davlat va ilmiy hamjamiyat darajasida "Etik SI" (Ethical AI) standartlarini ishlab chiqish zarur. Ijtimoiy tarmoq provayderlari bilan milliy qadriyatlarga zid bo‘lgan algoritmik tavsiyalarni cheklash bo‘yicha xalqaro bitimlar tuzish lozim. Shuningdek, mahalliy sun‘iy intellekt modellarini, xususan, o‘zbek tilidagi katta til modellarini (LLM) yaratish orqali milliy kontentni algoritmlar darajasida qo‘llab-quvvatlash mexanizmini yo‘lga qo‘yish kerak. Strategiyaning yana bir ustuvor yo‘nalishi — jamiyatda raqamli immunitetni shakllantirishdir. Ta‘lim tizimiga "Raqamli etika va xavfsizlik" fanini kiritish orqali yoshlarga algoritmlar qanday ishlashi va ularning manipulyatsiyasidan qanday himoyalalanishni o‘rgatish lozim. Inson qanchalik media-savodli bo‘lsa, u algoritmlar taqdim etayotgan yot g‘oyalarga shunchalik kamroq moyil bo‘ladi.

Xalqaro tajriba tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli suverenitetni saqlash uchun qat‘iy huquqiy va texnik qoidalar zarur. Masalan, Yevropa Ittifoqining "AI Act" qonuni inson huquqlari va axloqiy me‘yorlarni himoya qilishni SI rivojlanishidan ustun qo‘yadi. O‘zbekiston sharoitida ham SI algoritmlarini auditdan o‘tkazish, milliy mentalitetga mutlaqo zid algoritmlarni "xavf darajasi yuqori" deb tasniflash va ularni jamoatchilik nazoratiga olish tizimini yaratish lozim. Biz algoritmlarga qarshi kurashish bilan birga, ularni o‘z qadriyatlarimizni targ‘ib qilishga "o‘rgatishimiz" kerak. Bu jarayon milliy qadriyatlarni raqamlashtirish strategiyasini o‘z ichiga oladi. Ya‘ni, boy madaniy merosimizni, badiiy asarlarimiz va milliy qahramonlarimiz siymosini algoritmlar uchun "tushunarli" bo‘lgan raqamli formatlarga (metadata, teglash, yuqori sifatli video va matn) o‘tkazish, ularni global tarmoqqa faol joylashtirish lozim. Shundagina sun‘iy intellekt bizning qadriyatlarimizni o‘chirishga emas, balki ularni dunyoga yoyishga xizmat qiladi

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, sun‘iy intellekt va qadriyatlar o‘rtasidagi paradigma doimiy o‘zgarishda bo‘lib, u bizdan doimiy hushyorlikni talab etadi. Strategiyaning asosiy maqsadi texnologik taraqqiyotni to‘xtatish emas, balki uni inson ma‘naviyatiga xizmat

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 03. Issue 01. January 2026

qildirishdan iborat bo‘lishi lozim. Kelajakda "aqli jamiyat" qurishda algoritmlar milliy o‘zlikni yo‘qotuvchi qurol emas, balki ma’naviy merosimizni saqlovchi va rivojlantiruvchi ko‘prik vazifasini o‘tashi kerak. Buning uchun davlatning huquqiy himoyasi, olimlarning etik nazariyalari va jamiyatning raqamli hushyorligi birlashishi zarur. Faqatgina texnologik va axloqiy yondashuvlar simbiozi orqali raqamli asrda milliy qadriyatlarimizning hayotiyiligini ta’minlash va sun’iy intellektni xalq manfaatlariga bo‘ysundirish mumkin bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O‘zbekiston strategiyasi". – Toshkent: "O‘zbekiston" nashriyoti, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi PQ-4996-sonli qarori. "Sun’iy intellekt texnologiyalarini joriy etishni jadallashtirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida".
3. Bostrom, N. "Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies". – Oxford University Press, 2014. (Sun'iy intellekt strategiyalari bo'yicha asosiy manba).
4. Qosimov S. U., qizi Ismoilova G. E. AMALIYOTGA YO'NALTIRILGAN YONDASHNING MAZMUNI VA MOHIYATI. – 2024.
5. Floridi, L. "The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality". – Oxford University Press, 2014. (Raqamli muhit va inson borlig'i tahlili).
6. Russell, S. "Human Compatible: Artificial Intelligence and the Problem of Control". – Viking, 2019. (SI va inson qadriyatlari mutanosibligi).
7. UNESCO. "Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence". – Paris, 2021. (SI etikasi bo'yicha xalqaro tavsiyalar).
8. European Parliament. "Artificial Intelligence Act (AI Act)". – Brussels, 2024. (Raqamli muhitni huquqiy tartibga solish bo'yicha Yevropa tajribasi).

Innovation House